

La llengua catalana a Grècia

per Josep M. Vall i Comaposada

De tots els fets d'armes de la història de Catalunya, l'epopeia que potser sorprèn més per la seva audàcia i heroisme és l'expedició de la Gran Companyia Catalana d'almogàvers a Orient. De l'any 1303 fins gairebé un segle més tard, els catalans seran amos i senyors del Peloponès. La magnífica odissea de sang i foc culmina amb la conquesta i possessió dels ducats d'Atenes (1311 - 1388) i Neopàtria (1319 - 1390).

Ramon Muntaner –el Xenofont català–, que prengué part en la magnífica gesta dels nostres avantpassats, deixà una minuciosa crònica on explica els detalls d'aquella èpica aventura, quan els catalans passejaven pels camps de batalla «com si anessin per un jardí», que «senyorejaven l'Orient i cavalcaven l'Imperi a llur guisa». L'empremta deixada per aquests catalans excepcionals fou tan notable que s'ha dit que el segle XIV grec no es pot comprendre totalment sense visitar l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Tanmateix hom pot pensar, tenint en compte les poques restes heretades per Grècia de la dominació catalana, que la nostra conquesta fou magnificada per la historiografia romàntica o que la penetració lingüística del català va ser mínima i estèril. Però, segons l'historiador català Turell, fins al segle XV es pogueren trobar restes de la colonització aragonesa.

Encara que la república militar instaurada als ducats grecs tingués el català com a llengua oficial, és difícil de precisar la força que la nostra llengua va tenir en aquelles terres. Malgrat tot, Antoni Rubió i Lluch, un dels historiadors catalans que més profundament han estudiat aquell període històric, ens diu: «Molt estès degué ésser el coneixement del llenguatge català en aquells apartats dominis de la Corona aragonesa, quan en ell se dirigia el nou duc Pere IV, no ja als seus propis súbdits, sinó àdhuc als grecs, francs i albanesos que poblaven els Ducats.»

La dominació dels ducats fou tan desigual com incompleta. Els almogàvers governaren amb mà de ferro, mostrant molt poca tolerància amb l'església ortodoxa i algunes peculiaritats autòctones. La ciutat de Tebes, per exemple, ben aviat quedà fora del control dels catalans a causa d'una revolta popular. En algunes contrades l'extermini d'elements hostils fou tan gran que les terres s'hagueren de repoblar amb albanesos. Cal tenir present, per una banda, que les incursions de serbis i turcs restaven control efectiu sobre el territori; per l'altra, la

incomunicació i l'aïllament progressiu a què es veuriem sotmeses les colònies gregues per part del govern de Barcelona, més preocupat pels afers peninsulars que per la política mediterrània, precipitaren la pèrdua irremissible d'aquelles estratègiques regions.

El cronista Ramon Muntaner

L'impacte lingüístic catalanesc en terres hel·lèniques quedà recollit l'any 1906 en un interessant llibre d'Antoni Rubió i Lluch, *Catalunya a Grècia*: «Molt estès degué ésser l'ús del català en els documents oficials dels ducats grecs, quan veiem que no solament els notaris catalans, sinó encara els mateixos indígenes, se servien d'aquell idioma per a legislar escriptures, amb la particularitat que alguna vegada es donava el cas d'ésser redactades aquestes en llatí, mentre que la legislació es feia en la llengua vulgar dels conqueridors.» Com a exemple d'aquests documents legislatius en llengua catalana, s'han conservat els anomenats *Capítols d'Atenes*, d'un valor filològic, polític i històric extraordinari. En aquests es demana al rei Pere III que permeti a Cetines (així en deien d'Atenes els catalans) «gaudir segons los estatuts, constitucions e usatges e costums de Barchinona».

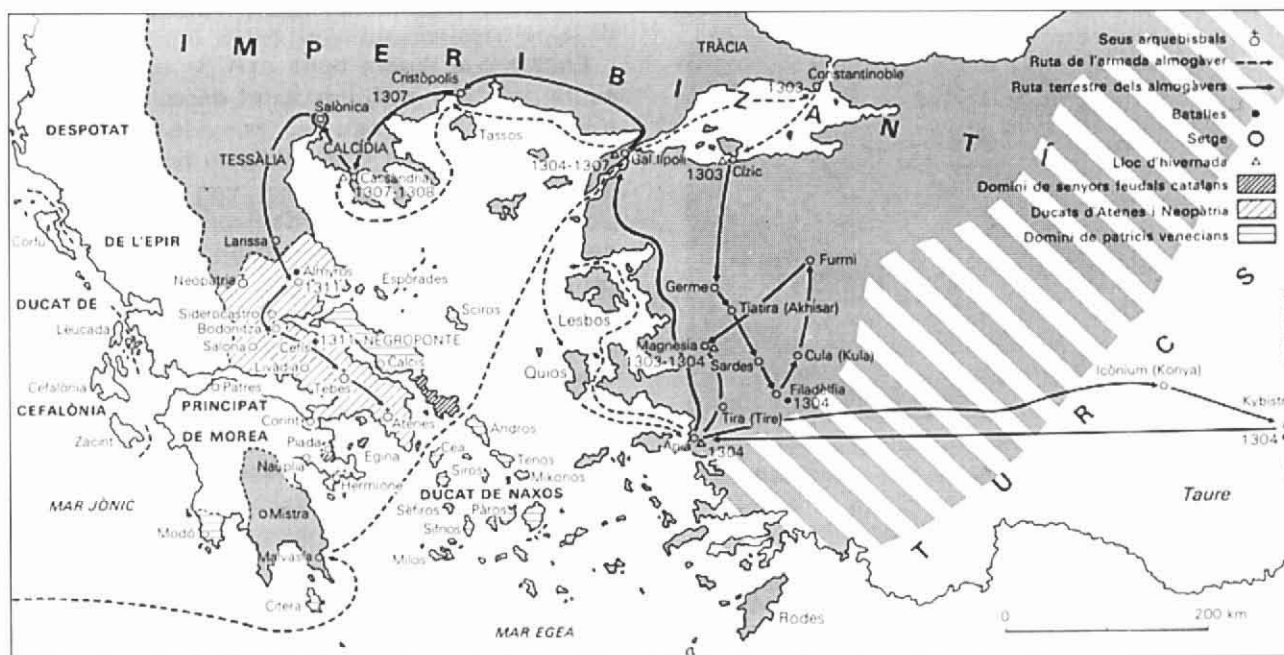
Sembla que el ducat d'Atenes fou el primer a perdre's per a la Corona d'Aragó. La ciutat caigué l'any 1387, tot i que la guarnició de l'Acropolis, anomenada pels nostres guerrers el «castell de Cetines», resistí fins a l'any següent. Els florentins, ajudats per bandes de mercenaris turcs, grecs i albanesos, posaren punt final a la dominació catalana d'aquells importants territoris. Nominalment, però, regions tan mítiques com l'Àtica, la Beòcia, la Tessàlia i la Fòcida restaren en mans catalanes fins al 1388, quan la conjuració de l'astut banquer florentí Nerio Acciajuoli destruï l'Estat català d'Atenes i es proclamà nou duc.

Malgrat la desfeta, els catalans no abandonaren Grècia completament. Partides d'almogàvers a les ordres del capità Bertranet es mantingueren en lluita fins al 1393, mentre esperaven uns reforços militars del Principat que mai no van arribar. L'última possessió catalana, el comtat de Salona, es va perdre l'any 1396, quan els turcs la rendiren a traïció.

Posteriorment, la marina catalana continuà combatent els genovesos en aigües gregues, i el darrer monarca de Constantinoble, Constantí X, encarregà a Pere Julià i als soldats catalans la defensa de la porta més amenaçada durant l'assalt final que els turcs realitzaren contra la ciutat l'any 1453.

El rastre d'aquell apassionant període, que ha perdurat en la memòria del poble grec des del segle XIV fins pràcticament als nostres dies, es fa ben palès en un grapat de refranys populars transferits de generació en generació i que tenen els catalans com a protagonistes. Així, si es volia maleir una persona es deia: «Que t'agafi la venjança catalana!», o també: «Tant de bo pugui veure't sota l'espasa dels turcs o en mans dels catalans!» Per a dir que una dona és irascible o dura, s'usa l'expressió: «Sembla una catalana.» L'adjectiu «català» aplicat a una persona és sinònim d'ardit i agosarat o de cruel i salvatge.

Malauradament, no han quedat gaires restes documentals, numismàtiques ni arquitectòniques d'aquells

Itinerari seguit pels almogàvers en la seva campanya per l'Orient.

gloriosos temps passats. Però la història ens parla d'una època on els catalans, gràcies a llur caràcter i determinació, foren la comunitat nacional més admirada i temuda d'Europa. El prestigi i el coratge dels nostres predecessors a Grècia contrasten tant amb la covardia i la claudicació dels nostres polítics actuals a Madrid, que qualsevol profà es preguntaria si estem parlant del mateix poble.

Com a conclusió, podem dir que, des de l'any 1303 (en què la gran Companyia Catalana inicia les seves operacions a Grècia) fins al 1453, amb la destrucció to-

tal de l'imperi bizantí, la presència dels catalans en aquelles terres és ininterrompuda i notòria.

Encara que després de la batalla del riu Cefís (1311) —on els almogàvers liquiden el domini franc sobre Grècia— els catalans prenen possessió de les terres conquerides i s'aparellen amb indígenes, la fidelitat a la llengua continuarà essent absoluta. Una prova d'això és que la llengua catalana fou oficial en ambdós ducats i, després de la derrota, encara s'anirà conreant entre les petites comunitats disperses de catalans que restaran en terres hel·lèniques fins a l'aniquiladora invasió turca. ♦